

In forensic and legal literature there are various names of weapons, which differ from the officially assigned, as well as features specific to certain groups of weapons. Through terminological inconsistency among criminologists is no unity and respect objects of study, that is, they have difficulties in deciding whether to classify the object for a particular species or subspecies of firearms. So now there was a need for the formation of a single one group or another weapon concepts, definitions of key features of a variety of qualities and characteristics that are required and necessary for each instance separately and as a whole.

Key words: *weapons, firearms, homemade weapons, reworked weapons, pistols and revolvers.*

УДК 343.14

М.О. Яковенко,
С.І. Яковенко

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Висвітлено питання щодо експлуатації та соціально-демографічної характеристики потерпілої особи в кримінальних провадженнях про торгівлю людьми. У статті визначено нормативно-правове забезпечення боротьби з торгівлею людьми. Зазначено, що експлуатація і соціально-демографічна характеристика потерпілої особи повинні бути критерієм криміналістичної класифікації та розглядатися за відповідними напрямками. Досліджено категорії вербування, продажу, втягування людей у систему сексуальної експлуатації. Особливо розкрито питання торгівлі жінками для примушування їх до сексуальної експлуатації чи до вагітності.

Ключові слова: *торгівля людьми, експлуатація, розслідування, соціально-демографічна характеристика, криміналістична класифікація.*

Постановка проблеми. Торгівля людьми як одне з найбільш ганебних явищ сучасності стало глобальною проблемою для мільйонів людей усього світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не випадково заборона торгівлі людьми передбачена низкою міжнародно-правових актів: Загальною декларацією прав людини 1948 року [1], Міжнародним пактом про громадянські й політичні права 1966 року [2], Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Конвенцією про рабство 1926 року [3], Додатковою конвенцією про заборону рабства, работоргівлі, а також аналогічних рабству інститутів і практики 1956 року [4], Конвенцією про заборону торгівлі людьми та експлуатації проституції третіми особами 1949 року [5], Протоколом про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року [6], Конвенцією Ради Європи про заходи

щодо протидії торгівлі людьми, яка набула чинності 01 березня 2011 року та багатьма іншими [7].

Формування цілей. Метою статті є соціально-демографічна характеристика потерпілої особи в кримінальних провадженнях про торгівлю людьми.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом Україна розвернула широкомасштабну кампанію боротьби з цим явищем. Із використанням передового міжнародного досвіду розроблено національне законодавство, націлене на викорінення торгівлі людьми. У межах державних програм щодо протидії торгівлі людьми й нелегальної міграції реалізовано комплекс заходів щодо підвищення ефективності протидії загрози трафікінгу й забезпечення безпеки населення держави. Зокрема, 20 вересня 2011 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про протидію торгівлі людьми» [8]. 15 лютого 2012 року Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року, а 18 квітня 2012 року – Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми № 303 [9].

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи (ч. 1 ст. 149).

Під торгівлею людьми слід розуміти купівлю-продаж людини, що полягає у безповоротній або на певний строк передачі її однією особою (продавцем) іншій особі (покупцю) за грошову винагороду. При здійсненні такої передачі до потерпілої особи може бути застосовано психологічне чи фізичне насильство. Неможна залишати поза увагою те, що такий злочин водночас посягає на відносини, пов'язані зі здоров'ям людини, її життям, установленим порядком здійснення посадовими особами своїх повноважень, зі встановленим порядком перетинання державного кордону, а також пов'язаний із правом дитини виховуватися в сім'ї з батьками та з правом батьків виховувати дитину, які становлять додатковій факультативні безпосередні об'єкти складу злочину, передбаченого статтею 149 КК України.

Експлуатація і соціально-демографічна характеристика потерпілої особи повинні бути критерієм криміналістичної класифікації. Відповідно до цієї позиції злочини, передбачені ст. 149 КК України, можна класифікувати на такі різновиди.

1. Вербування, продаж і втягування людей у систему сексуальної експлуатації. Потерпілі від цього різновиду злочину піддаються сексуальній експлуатації, під якою слід розуміти експлуатацію людини у сфері

проституції, що передбачає надання платних сексуальних послуг, або в суміжних сферах (наприклад, у сфері розпусних дій із дітьми, надання разових сексуальних послуг ув'язненим та деяким іншим особам, спільного проживання для систематичного отримання сексуального задоволення тощо). Вербування може здійснюватись як під прикриттям статусу суб'єкта підприємницької діяльності (модельного, шлюбного і туристичного агентства, агентства з працевлаштування), так і шляхом «усної агітації» вигідності роботи за кордоном і пропонування допомоги в організації виїзду друзями потерпілих, їх знайомими і навіть родичами, які, по суті, є першою ланкою «работоргівельного» ланцюга. Середній вік потерпілих становить 15-25 років. Розслідування злочинів цієї групи кримінальних правопорушень має свої особливості, що обумовлені специфічним видом експлуатації, а також наявністю, з одного боку, провокуючої, віктимної поведінки жертв, а з іншого – глибокої психічної травми, завданої систематичним застосуванням насильства.

2. Торгівля жінками з метою примусу їх до вагітності. Примушування до вагітності як вид експлуатації – це використання організму жінки та її репродуктивних функцій шляхом природного або штучного запліднення без її згоди та примушування до виношування й народження дитини. На сьогодні в Україні й сусідніх країнах уже є випадки укладання угод щодо так званого «сурогатного» материнства. Незважаючи на відсутність кримінальних проваджень на даний час (очевидно, злочин буде мати високу латентність), є підстави припускати, що такі злочини можливі в майбутньому. Звичайно, їх виявлення та розслідування буде мати особливості, обумовлені особистістю потерпілої та характером вчинення щодо неї протиправних дій.

3. Доставка батьками (у т.ч. попечителями, вчителями) за винагороду дітей у фотостудії для зйомки відео- і фотоматеріалів порнографічного характеру. У цьому випадку експлуатація виражається у використанні тіла й зовнішності дитини для виготовлення з метою розповсюдження або збуту предметів, що є носіями текстової або графічної інформації, спрямованої на збудження статевої пристрасті способом цинічного, безсоромного, грубого натуралістичного або протиприродного відображення статевого життя людей. Жертвами таких злочинів, зазвичай, стають діти, які залишаються без контролю з боку батьків або батьки яких зловживають спиртними напоями чи наркотиками. Як свідчить аналіз слідчо-оперативної практики, виявлення ознак учинення торгівлі людьми за цією формою пов'язано із викриттям злочинної діяльності нелегальних приватних студій, фотолабораторій, що займаються виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних матеріалів (ст. 301 КК України). Якщо в ході розслідування буде встановлено факт використання в зйомках неповнолітніх за згодою і сприянням їх батьків або попечи-

телів, учителів чи інших осіб, авторитет яких дозволяє керувати діями дітей, вирішується питання про початок досудового розслідування за ознаками торгівлі чи іншої незаконної угоди щодо людини.

4. Передача батьками своїх дітей іншим особам для використання їх у жебрацтві або як донорів для трансплантації органів. Дитину для експлуатації передають мати або батько, які користуються при цьому своїм правом вирішувати її долю. Жертвами такого різновиду торгівлі людьми стають, зазвичай, діти, факт народження яких не був зареєстрований батьками в органах державної влади (діти осіб без певного місця проживання, циган тощо), та діти, факт народження яких був зареєстрований, але які виховувались у малозабезпечених (часто багатодітних) сім'ях, де батьки зловживали алкоголем або вживали наркотичні засоби. Одержувати й експлуатувати дітей можуть члени злочинних угруповань, які організують кримінальний бізнес синдикатів жебраків у містах. Діти передаються ними, у свою чергу, дорослим жебракам, які співпрацюють із ними. Також одержувати дітей від батьків можуть особи, які є посередниками (рідко виконавцями) проведення нелегальних операцій із трансплантації органів дітей. По суті, замовниками таких злочинних дій є батьки дитини, якій потрібна операція. Особливість розслідування злочинів цієї категорії обумовлені тим, що потерпілі діти, зазвичай, не усвідомлюють протиправність вчинюваних щодо них дій і потребують тривалого курсу лікування.

5. Передача медичним персоналом пологових будинків новонароджених особам, які не можуть мати дітей унаслідок безпліддя, або для подальшого використання дитини як матеріалу для виділення стовбурових клітин. Виконавцями злочину цієї категорії є персонал пологових будинків (або приватних медичних установ), який приймає пологи у жінки, повідомляє неправдиву інформацію про смерть при народженні або про народження мертвого немовляти й передає дитину іншим особам за винагороду. У представленій схемі торгівлі дітьми беруть участь, в основному, головні лікарі медичних установ, їх заступники, завідувачі відділень і консультацій, головні акушері-гінекологи та інші посадові особи сфери медичного обслуговування. Пособницькі функції можуть виконувати співробітники відділень протектур, перинатальних центрів, які підробляють або складають фіктивні документи про надходження трупа дитини та її поховання.

Особливість розслідування таких злочинів обумовлена необхідністю детального ознайомлення із регламентацією дій медичного персоналу закладів, співробітники яких були задіяні в злочині. Знання обов'язків цих осіб та особливостей документообігу в таких закладах надасть можливість, по-перше, встановити джерела доказів незаконності дій персоналу (підроблені або сфальсифіковані документи, місяця, де труп дитини повинен був знаходитись, особи, які могли бути очевидцями незаконних

дій), по-друге, встановити системність незаконних дій із боку співробітників вказаних установ і їх спрямованість на підготовку, вчинення та приховування злочину.

6. Передача співробітниками дитячих будинків та інтернатів дітей через механізм усиновлення (удочеріння) особам із патологічними сексуальними потребами. Виконавцями такого різновиду злочину є посадові особи дитячих будинків та інтернатів, які під прикриттям рішення про усиновлення передають дитину за винагороду іншим особам. Факт усиновлення в цьому випадку є способом встановлення контролю над дитиною для її експлуатації. Отримувати й експлуатувати дітей можуть особи з деформованою сексуальною орієнтацією, яка спрямована на задоволення статевої пристрасті шляхом вступу в статеві зносини з дитиною, зокрема й не природними способами, - педофіли, а також члени релігійних сект. Особливість розслідування торгівлі дітьми, вчиненої під прикриттям рішення про усиновлення (удочеріння), обумовлено тим, що ознаки цього складу злочину встановлюються в ході розслідування таких кримінальних правопорушень, як експлуатація дітей (ст. 150 КК України), статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК України), розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України), у вчиненні яких обвинувачуються батьки дитини.

7. Передача медичним персоналом психічно хворих людей або таких, які перебувають у тяжкому (без свідомості) стані унаслідок коми, паралічу ЦНС, а також залежних від апаратів стимуляторів серця чи вентиляції легень для подальшої трансплантації їх органів або для проведення дослідів над ними. Особлива категорія потерпілих і характер експлуатації обумовлюють специфічне місце вчинення такого злочину – медичний заклад, а також наявність таких співучасників, як лікарі (медичний персонал). Потерпілими від таких злочинів можуть стати люди, які через свій уразливий, хворобливий стан передаються родичами або медичним персоналом лікувального закладу для проведення певних експериментів (випробування лікувальних препаратів, медичних приладів, біологічної зброї тощо). Звичайно, виявлення та розслідування таких злочинів буде мати специфіку, обумовлену особливостями потерпілих, а також характером досліджень, які проводилися над ними. Очевидно, що специфічними будуть і сліди злочину – ознаки вилучення органів, проведення операцій, застосування певних препаратів тощо. Для їх виявлення та використання як джерел доказів потрібно буде залучення фахівців у галузі медицини, зокрема, при підготовці й призначенні судово-медичної експертизи.

8. Доставка та передача людей для їх трудової експлуатації (виконання сільськогосподарських, будівельних та інших робіт). Специфіка цих злочинів полягає у вчиненні дій стосовно людини (вербування, переміщення, переховування, передача, одержання) з метою використання

її фізичної сили та професійних умінь для примусової праці. Сутність трудової експлуатації полягає у примушуванні людини шляхом застосування до неї насильства чи під загрозою його застосування до праці, результати якої присвоюються або ними безоплатно користуються інші особи. Примусова праця може проявлятися у таких формах, як виконання певних робіт (фізична праця) і надання послуг і консультацій (інтелектуальна праця), використання у збройних конфліктах тощо.

Потерпілими від цього різновиду злочинів можуть бути: а) безробітні особи, які втратили роботу та значний час не мають постійного заробітку; б) безпритульні особи, які не мають постійного місця проживання, займаються бродяжництвом і, відповідно, не мають належного джерела доходів; в) інваліди й психічно хворі особи, які потрапляють у поле зору злочинців саме через свій уразливий стан. На цей час представники названих соціальних груп в Україні є соціально незахищеними, характеризуються відсутністю міцних сімейних і родинних зв'язків, схильністю до зловживання алкоголем, вживання наркотичних засобів. Саме такі властивості використовують злочинці, які розпшукують і вербують таких осіб, обіцяючи заробіток і хороші умови роботи й життя.

Висновки. Таким чином, у кримінальних провадженнях про торгівлю людьми диференціація злочинів залежно від експлуатації та соціально-демографічної характеристики потерпілої особи сприяє побудові оптимальних комплексів, спрямованих на покращання роботи слідчого в цьому напрямку.

Використані джерела:

1. Загальна декларація прав людини 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Конвенція про рабство 1926 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_161.
4. Конвенція про заборону рабства, работоргівлі, а також аналогічних рабству інститутів і практики 1956 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_160.
5. Конвенція про заборону торгівлі людьми та експлуатації проституції третіми особами 1949 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU50002K.html.
6. Протокол про попередження й припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_791.
7. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_858.

8. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.

9. Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми : Постанова КМУ від 18 квітня 2012 року № 303 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/303-2012-%D0%BF>.

Яковенко Н.А., Яковенко С.И. Социально-демографическая характеристика потерпевшего в уголовных производствах о торговле людьми

Освещается вопрос эксплуатации и социально-демографической характеристики потерпевшего в уголовных производствах о торговле людьми. В статье определено нормативно-правовое обеспечение борьбы с торговлей людьми. Авторами отмечается, что эксплуатация и социально-демографическая характеристика потерпевшего должны быть критерием криминалистической классификации и рассматриваться по соответствующим направлениям. Исследуются категории вербовки, продажи, втягивания людей в систему сексуальной эксплуатации. Отдельно раскрываются вопросы торговли женщинами с целью принуждения их к сексуальной эксплуатации или к беременности.

Ключевые слова: *торговля людьми, эксплуатация, исследование, социально-демографическая характеристика, криминалистическая классификация.*

Yakovenko M.O., Yakovenko S.I. Socio-demographic characteristics of the victim in criminal proceedings on trafficking in people

Reveals the issues of exploitation and social and demographic characteristics of the victim in criminal proceedings for human trafficking. The article defines the regulatory and legal framework for combating trafficking. It is reported that in human trafficking should be understood the sale of rights, which is irrevocable for a specified period or transfer it from one person (the seller) to another person (buyer) for payment. In carrying out this transfer to the victim can be applied psychological or physical violence.

The authors state that the operation and socio-demographic characteristics of the victim should be the criterion considered forensic classification and the relevant areas. For the first criterion distinguishes elements such as recruitment, sales; and involvement of people in the system of sexual exploitation. Separately disclosed the issue of trafficking in women for the purpose of forcing them into sexual exploitation or pregnancy. Determined that coercion to pregnancy as a form of exploitation - is to use the female organism and its reproductive functions by natural or artificial insemination without her consent and coercion to pregnancy and childbirth.

The problems of delivering parents (including guardians, teachers) for remuneration children in the photo studio to capture video and photographs of a pornographic nature.

Parents analyzed the transfer of their children to others for use in begging or as donors for organ transplants. Child exploitation pass for mother or father, while

enjoying its right to decide its fate. It is established that the victims of this kind of trafficking are typically children, a fact which the birth was not registered parents in government (children people homeless, gypsies, etc.), and children, a fact which the birth was registered, but are trained in the poor (often large) families where parents abuse alcohol or used drugs.

Revealed the issue of transfer of medical staff maternity newborn people who can not have children because of infertility or for use as a material for the child allocation of stem cells.

We study the transfer employees of children's homes and boarding schools of children through the mechanism of adoption (adoption) persons with abnormal sexual needs. The performers of this kind of crime are officials orphanages and boarding schools, which under the guise of the decision to transfer the child adoption for a fee to others.

Characterized cases to transfer medical personnel mentally ill people or those who are in distress (unconscious) state due places, paralysis of the central nervous system, and depending on the devices pacemaker or ventilation for subsequent transplantation of organs or to do research on them.

We study the facts relating to the delivery and transfer of people for their labor exploitation (implementation of agricultural, construction and other works). The specifics of these crimes is committing actions concerning human (recruitment, transportation, harboring, transfer, receipt) to the use of physical force and professional skills for forced labor.

Key words: human trafficking, exploitation, investigation, socio-demographic characteristics, criminological classification.